Sven Ekdahl*

**SLAGFÄLTSARKEOLOGI VID GRUNWALD (TANNENBERG/
ŽALGIRIS) (1410). ETT POLSK-SKANDINAVISKT
FORSKNINGSPROJEKT UNDER ÅREN 2014–2017****

**BATTLEFIELD ARCHEOLOGY AT GRUNWALD.
A POLISH-SCANDINAVIAN RESEARCH PROJECT 2014–2017**

Keywords: Battlefield Archeology, Grunwald (Grünfelde), Polish-Scandinavian research project.

Summary

The paper describes the search for the field of the battle of Grunwald / Tannenberg / Žalgiris (1410) with metal detectors in the years 2014–2017. In February 2014, a joint project of the Grunwald Museum (Polish: *Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku*) and the Danish Archaeological Society *Harja* was agreed upon and signed in Odense, Denmark. According to the agreement, Harja was to provide the main group of metal detectorists that were to scan the areas chosen by the Museum. The main goal of the project was to try and locate the area named ‘Valley of the Great Stream’ (*Dolina Wielkiego Strumień*) to the south and east of the village of Stębark (German: Tannenberg), which, according to Andrzej Nadolski (1921–1993), a Polish archaeologist and historian, was supposed to

* prof. dr hab. Sven Ekdahl, Instytut Polsko-Skandynawski w Kopenhadze, sven.ekdahl@t-online.de.

** Den presenterade texten är en utökad version av det meddelandet som publicerades i tidskriften *Przegląd Historyczny* CIX, 2018, nr 2 under titeln *Battlefield Archaeology at Grunwald (Tannenberg, Žalgiris) A Polish – Scandinavian Research Project during the period 2014–2017*.

be one of the most important places of the Battle of Grunwald in 1410, where the allied Polish-Lithuanian forces clashed with the Teutonic Knights in Prussia. However no battlefield was found in that area. For the next three years, the search was therefore extended to other fields to the south and east of the village of Grunwald (German: Grünfelde), that time with excellent results. There is now no doubt that the main battle took place in the area which is situated about 2–3 kilometers to the west of the ‘Valley of the Great Stream’. For 180 years historians and archaeologists have accepted a fallacious theory about the march routes and battlefield deployment of the armies, the theory created by the famous Prussian historian Johannes Voigt in 1836. The paper provides information about the successful international project and its findings.

År 2014 påbörjades ett viktigt polsk-skandinaviskt forskningsprojekt mellan det polska Grunwald-museet – *Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku* – och det danska arkeologiska sällskapet *Harja* från Odense. I det följande skall skildras vad som föranledde detta samarbete, hur det inleddes, utvecklades och vilket resultat det lett fram till.

Det stora slaget vid Grünfelde (på polska Grunwald) den 15 juli 1410, då den Tyska orden i Preussen led ett förintande nederlag mot två allierade polska och litauiska härar, har 1910, 1960 och 2010 firats särskilt storslaget av de segrande nationerna och alltmör kommit att framträda som en dominerande händelse i Polens och Litauens historia (bild 1). I Litauen kallas det slaget vid Žalgiris, medan den hävdvunna tyska beteckningen är slaget vid Tannenberg (på polska Stębark). De båda byarna ligger på ca 3 km avstånd från varandra och bildar tillsammans med byn Ludwigsdorf (på polska Łodwigowo) en triangel.

Den viktigaste konferensen i Polen 2010 om denna händelse hölls i den gamla tyska ordensborgen Marienburg, som på polska heter Malbork, och i anslutning därtill vid det Jagellonska universitetet i Kraków. Ett av föredragen befattade sig med temat ”Grunwald-forskningens problem och perspektiv” och förutspådde att den arkeologiska forskningen framledes skulle komma att spela en allt större roll.¹

¹ S. Ekdahl, *Probleme und Perspektiven der Grunwaldforschung*, i: *Conflictus magnus apud Grunwald 1410. Między historią a tradycją. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej „Grunwald-Tannenberg-Žalgiris”, zorganizowanej 20–24 września 2010 r. w Malborku i Krakowie*, redigerat av K. Ożóg, J. Trupinda, Malbork 2013, s. 81–89, här s. 88–89. En utmärkt översikt över Grunwald-forskningen under senare år ger Krzysztof Kwiatkowski från universitetet i Toruń i sin bok *Memoria continenter historiam denotat. Bitwa pod Grunwaldem/Tannenbergiem/Žalgirisem 1410 w najnowszych badaniach*, Toruń 2015 (= Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Rocznik 95, zeszyt 1).

Bild 1. Ordenslandet Preussen 1410.

Efter Sven Ekdahl, Prologue: The Battle of Tannenberg and its political circumstances, i: Journal of the Monastic Military Orders 4, 2012, s. 14. Karta tecknad av Sven Ekdahl.

Så har också blivit fallet. Ledningen för det 1960 invigda Grunwald-museet och historiker från universiteten i Łódź (på tyska Lodz), Olsztyn (Allenstein) och Toruń (Thorn) ansökte 2012 och 2013 om statligt bidrag för att kunna genomföra omfattande arkeologiska och andra undersökningar enligt sina föreställningar, men fick båda gångerna avslag av Narodowe Centrum Nauki (National Science Centre) i Kraków. Man tvingades därför söka efter ett alternativ som inte skulle belasta de egna finanserna. Museichefen Szymon Drej M.A. och arkeologen dr Piotr A. Nowakowski från universitetet i Łódź utvecklade tillsammans med museumsmedarbetaren Jarosław Malecki M.A. ett nytt projekt som huvudsakligen byggde på privat engagemang och understöd från främst utlandet men även från Polen.

En lycklig omständighet spelade därvid museet i händerna. Det danska arkeologiska sällskapet Harja, som även har många norska medlemmar, planerade 2013 en av sina årliga bussresor till Baltikum och tog i det sammanhanget kontakt med Grunwald-museet. Därigenom träffade Harja-medlemmen Leif Tvilum

museumsmedarbetaren Sławomir Moćkun, som visade sig mycket intresserad av ett samarbete med Harjas detektoravdelning, som specialiserat sig på arkeologiska undersökningar med metalldetektorer i in- och utlandet.² Under ett följande besök av Glenn Abramsson, Michael Nielsen och Kenny Thygesen i museet i september 2013 tog planerna konkret form. Man kom överens om att Harja skulle hjälpa till att söka efter slagfältet vid Grunwald med metalldetektorer. Det nödvändiga tillståndet härför inhämtades från wojewodskapets konservator och därmed var vägen fri. Projektet innebar bl.a., att alla deltagare själva skulle svara för kostnaderna för resan till Polen och uppehållet där. I februari 2014 undertecknades fördraget i Odense. Senare tillkom även i Storbritannien bosatta polacker som har sökning med metalldetektorer som hobby. Kontaktperson och chef på den dansknorska sidan var datorspecialisten Glenn Abramsson från Odense, som skulle dokumentera sökspåren (*Search tracks*) och fyndorterna med *Global Positioning System* (GPS) och framställa kartor.

Projektets målsättning var i första hand att leta efter och försöka finna slagfältet (resp. slagfälten) från 1410. Visserligen hade man under tidigare arkeologiska undersökningar 1958–1960, då museet byggdes och man förberedde 550-årsjubileet, samt även på 1980-talet, funnit både artefakter och massgravar, men det hade varit i närheten av Mariakapellet, som byggdes av högmästaren Heinrich von Plauen 1411 för de stupade kristna på båda sidor, och inte inneburit att själva det stora slagfältet påträffats.³

Det finns två teser om varför kapellet restes just på denna plats inom triangeln som bildades av byarna Tannenberg-Grünfelde-Ludwigsdorf. Enligt den länge rådande uppfattningen har högmästaren Ulrich von Jungingen stupat just där, medan jag företräder åsikten, att detta varit platsen för Tyska ordens fältkapell under slaget och att åtgärden därigenom hade en stark symbolisk innebörd.

² Upplysning av Glenn Abramsson, Odense, ledare för Harja-gruppen under Grunwald-projektet 2014–2017.

³ S. Ekdahl, *Die Schlacht bei Tannenberg 1410. Quellenkritische Untersuchungen*, Bd. I: *Einführung und Quellenlage*, Berlin 1982 (= Berliner Historische Studien 8). Där kapitel IV: *Die archäologischen Quellen* (s. 320–369). Polsk översättning: Sven Ekdahl, *Grunwald 1410. Studia nad tradycją i źródłami*. Tłum. M. Dorna, Kraków 2010. Där kapitel IV: *Źródła archeologiczne* (s. 299–341); R. Odoj, *Archäologische Forschungen auf dem Schlachtfeld von Grunwald/Tannenberg (1410)*, i: *Fasciculi Archaeologiae Historicae, Fasciculus XXVII: Weaponry as a Mirror of the Epoch*, Łódź 2014, s. 57–72.

Kapellet i sin tur befann sig i enlighet med bestämmelserna i Ordens statuter i mitten av härens läger.⁴

Bild 2. Efter Johannes Voigt, *Geschichte Preußens VII*, Königsberg 1836.
Karta "Plan der Schlacht bei Tannenberg" längst bak i boken.

Även i övrigt finns det viktiga skillnader mellan mig och den hittillsvarande forskningen. Jag har påvisat att denna inte bygger på någon tillförlitlig analys av de skriftliga källorna utan helt enkelt följer en tradition som grundades av den preussiske historikern Johannes Voigt i sjunde bandet av hans kända bok "Geschichte Preußens" som utkom 1836 (bild 2). Utan att ha stöd i källorna – trots hänvisning till den polske krönikören Jan Długoszs viktiga verk *Annales*⁵ –

⁴ S. Ekdahl, *Aufmarsch und Aufstellung der Heere bei Tannenberg/Grunwald (1410). Eine kritische Analyse*, i: *Tradycje kulturowe i historyczne ziem pruskich. Krajobraz grunwaldzki w dziejach polsko-krzyżackich i polsko-niemieckich na przestrzeni wieków. Wokół mitów i rzeczywistości*, redigerat av J. Gancewski, Olsztyn 2009 (= Biblioteka „Mrągowskich Studiów Humanistycznych”, Historia, nr 1), s. 31–103 (samt tre kartor i färg över området kring Tannenberg/Grunwald på den handkolorerade originalkartan *Karte von Ost-Preußen nebst Preußisch Litthauen und West-Preußen nebst dem Netzedistrikt, aufgenommen [...] in den Jahren 1796–1802* av Friedrich Leopold Freiherr von Schroetter i skala 1:50 000).

⁵ Senaste utgåva: [Jan Długosz] *Joannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*. Liber decimus et Liber undecimus 1406–1412. Consilium editorum: C. Baczkowski et al., Varsaviae 1997. Długoszs beroende av den tidiga *Cronica conflictus* vad gäller skildringen av slaget 1410 kan inte behandlas här: *Cronica conflictus Wladislawi regis Poloniae cum Cruciferis anno Christi 1410. Z rękopisu Biblioteki Kórnickiej* wyd. Zygmunt Celichowski, Poznań 1911. Äldre utgåva av Ernst

hävdade Voigt att den polske kungens läger under dagarna före slaget befann sig söder om staden Gilgenburg (Dąbrówno) och att den polsk-litauiska hären på morgonen den 15 juli 1410 alltså bröt upp från ett härläger söder om den stora Damerausjön (Jezioro Dąbrowa Wielka). Enligt honom befann sig lägret ”eine halbe Meile [ungefär 4 km] südlich von der Stadt [Gilgenburg]“ (s. 78), medan Dlugosz i sin berömda krönika tvärtom skriver *supra lacum*, alltså „ovanför sjön“.⁶ Jag å min sida hänvisar till den av forskningen hittills – och än i dag – fullständigt ignorerade uppgiften av den samtida krönikören *Annalista Thorunensis* att lägret befann sig vid nordvästra hörnet av den lilla Damerausjön (Jezioro Dąbrowa Mała). Det heter nämligen hos denne franciskanermunk från Thorn (Toruń): *Fixit [kung Władysław Jagiełło] tentoria sua non longe a civitate Gilgenborg, prope campum, qui dicitur Virzighuben*, dvs. kungen slog upp sitt läger inte långt från staden Gilgenburg, nära fältet Vierzighuben (Vierzighufen). Denna välkända ort med det nuvarande polska namnet Wierzbica var ett gods tillhörande Tyska orden med vidsträckta fält nordväst om Lilla Damerausjön.⁷ Denna viktiga uppgift leder till en helt annan slutsats än den som forskningen hittills dragit om härarnas uppmarschvägar och formering samt slagfältets belägenhet. Johannes Voigts felaktiga tes har emellertid sedan 180 år levt vidare i alla länders forskning⁸ och bl.a. i en känd polsk variant under 1900-talets andra hälft företrätts av professor Andrzej Nadolski (1921–1993) från universitetet i Łódź (bild 3). Enligt honom befinner sig slagfältet öster om vägen mellan Stębark (Tannenberg) och Łodwigowo (Ludwigsdorf) i ett område som han helt

Strehlke i *Scriptores rerum Prussicarum* III, Leipzig 1866, s. 434–439, här s. 435. Se Ekdahl, *Aufmarsch* (som anm. 4), s. 36–38. Prof. Marek A. Janicki från universitetet i Warszawa kommer att utge en större kritisk undersökning av förhållandet mellan de båda krönikorna. Han har tidigare bl.a. utgivit: *O pewnych dogmatach i kontrowersjach historiografii grunwaldzkiej. Miejsce postoju Władysława Jagiełły przed bitwą pod Grunwaldem a miejsce obozowania po niej w świetle „Cronica conflictus” i „Annales” Jana Długosza*, i: *Średniowiecze Polskie i Powszechność*, IV, 2014, s. 202–256.

⁶ J. Voigt, *Geschichte Preußens* VII, Königsberg 1836 (även reprint Hildesheim 1968), s. 78, 81. Utförlig analys av problematiken i Ekdahl, *Aufmarsch* (som anm. 4), s. 32–44.

⁷ *Franciscani Thorunensis Annales Prussici (941–1410)*, redigerat av E. Strehlke, i: *Scriptores rerum Prussicarum* III, Leipzig 1866 (även reprint Frankfurt am Main 1965), s. 314. Se Ekdahl, *Aufmarsch*, s. 32–36.

⁸ Se de mer än 30 kartorna från olika länder som Tyskland, Polen, Litauen, USA, Sovjetunionen och Ryssland, Belarus och Ukraina med härarnas uppställning på slagfältet, som återges hos Ekdahl, *Aufmarsch*. Exemplen skulle kunna mångfaldigas. De motsäger varandra alla vad gäller härarnas uppställning och slagets förlopp, men utgår liksom Johannes Voigt genomgående från uppfattningen, att den polska härens läger vid avmarschen på morgonen den 15 juli 1410 befunnit sig söder om den stora Damerausjön. De är med andra ord alla felaktiga! – En positiv feedback på mina forskningar gavs av den franske historikern Sylvain Gouguenheim i boken *Tannenberg. 15 juillet 1410*, Paris 2012 (med två kartor på s. 102–103).

omotiverat kallar "Dolina Wielkiego Strumień" ("Den stora strömmens dal").⁹ En av hans anglo-amerikanska efterföljare är den brittiske militärhistorikern Stephen Turnbull, som publicerat en ofta citerad bok med titeln "Tannenberg 1410. Disaster for the Teutonic Knights".¹⁰

Bild 3. Härarnas uppmarsch enligt Andrzej Nadolski (t.h.) och Sven Ekdahl (t.v.). Karta tecknad av Norbert Suchorzewski för "Mówią wieki" 2015:7 och 2017:7.

Jag framförde min egen, från den polska forskningen helt avvikande analys i en seminarieuppsats för professor Erik Lönnroth vid Göteborgs universitet redan 1965,¹¹ men publicerade den först långt senare, utförligast i ett polskt konferensband från 2009.¹² Enligt min uppfattning finns det minst tre olika slagfält öster och söder om Grunwald (Grünfelde), dvs ca 2–3 kilometer längre

⁹ Andrzej Nadolski, *Grunwald. Problemy wybrane*, Olsztyn 1990 (= Rozprawy i materiały ośrodka badań naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego 115). En andra upplaga av denna bok under redaktion av Tadeusz Poklewski-Kozieł och Maria Żemigala utgavs efter Nadolskis död (1993) i Łódź 2010. Se även Nadolskis sammanfattande och med kartor i tvåfärgstryck försedda översikt *Grunwald 1410*, Warszawa 1993, som utgavs i flera upplagor.

¹⁰ Stephen Turnbull, *Tannenberg 1410. Disaster for the Teutonic Knights*, Oxford 2003 (6th impression 2008, digital print on demand 2010). Boken har många kartor i färg som huvudsakligen bygger på gängse felaktiga teorier.

¹¹ Sven Ekdahl, *Ordenshärens och den polsk-litauiska härens marsch under dagarna före slaget vid Tannenberg 1410. Problemen rörande uppställningen på slagfältet samt dettas belägenhet och utseende*. Uppsats för Historiska seminariet vid Göteborgs universitet den 10 maj 1965 (otryckt).

¹² Se anm. 4.

bort än vad som hävdats och delvis fortfarande hävdas av polska kollegor (bild 4 och 5).

Bild 4. Andrzej Nadolskis karta över slagfältet (1993).
Efter Andrzej Nadolski, Grünwald 1410, Warszawa 1993, karta „Szcz 2” efter, s. 88.

Bild 5. Härarnas uppställning före slaget. Skiss av Sven Ekdahl 2011.

Det största av dessa befinner sig nordost om vägen mellan Grunwald och Łódzgowo (bild 6). Som kunde förutspås med tanke på de vittgående

konsekvenserna av min analys av de skriftliga källorna har denna betraktats med skepsis och avvisats eller ignorerats av alla de polska historiker och arkeologer som företrätt den gamla uppfattningen om ett slagfält öster och söder om Stębark (Tannenberg). Det fanns och finns emellertid också kollegor i Polen som insett värdet av mina forskningsresultat. Jag citerar ur ett brev till mig från dr Ryszard Walczak i Poznań (Posen) av den 29 september 1986: ”Man kan säga att alla – med prof. Labuda i spetsen – tillhör Er ’lobby’; det gäller bara frågan om och hur långt detta räcker för att betvinga den Nadolski’ska ’lobbyns’ genomslagskraft!?”¹³

Bild 6. Detalj av friherre v. Schroetters preussenkarta 1796–1802.

Slagfältet från 1410 markerat med två korslagda sablar.

Friedrich Leopold Freiherr von Schroetter, Karte von Ost-Preußen nebst Preußisch Litthauen und West-Preußen nebst dem Netzedistrikt, aufgenommen [...] in den Jahren 1796-1802.

Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz – Kartenabteilung. Handkolorierte Originalkarte im Maßstab 1:50.000. Sign. N 1020. Blatt (Sektion) 59.

¹³ ”Man kann sagen, dass alle – mit Prof. Labuda an der Spitze – zu Ihrer ‚Lobby‘ gehören; es entsteht nur die Frage, ob und wie weit das reichen wird, um die Durchsetzungskraft der Nadolski’schen „Lobby“ zu besiegen!?” Den som avses är den polske medeltidshistorikern prof. Gerard Labuda (1916–2010).

Grunwald-museet och de närliggande imposanta segermonumenten byggdes inför 550-årsjubileet av slaget på en plats som överensstämde med den då rådande tolkningen enligt traditionslinjen från Johannes Voigt, som vid den tiden var prominent företrädd av bl.a. de kända professorerna Stefan M. Kuczyński (i boken ”Wielka Wojna”)¹⁴ och Stanisław Herbst.¹⁵ Enligt Kuczyński var detta högmästarens och ordensledningens postering under slaget.

Genom det av museet 2014 initierade projektet ville man dels verifiera den nu rådande Nadolski-tesen, dels hoppades man finna artefakter som skulle kunna berika det befintliga beståndet av fynd och presenteras i museet.

Artikelns uppbyggnad

Efter denna kortfattade presentation av de skriftliga källorna och de viktigaste olika tolkningarna av dessa ska vi nu rikta uppmärksamheten mot det inledningsvis nämnda projektet, som initierats av Grunwald-museet och den danska arkeologiska föreningen Harja. Avsikten är bl.a. att undersöka i vilken mån de olika teorierna får stöd av det arkeologiska fyndmaterialet.

Eftersom det därvid inte rör sig om två skilda företeelser utan om ett sammanvävt komplex av faktorer som är beroende av varandra, har jag avsiktligt valt att i komprimerad form skildra resultatet av de fyra årens efterforskningar (omfattande vardera en vecka) och samtidigt undersöka i vilken mån de arkeologiska fynden bekräftar respektive inte bekräftar tolkningarna av de skriftliga källorna. Denna uppbyggnad ger läsaren möjlighet att själv dra viktiga slutsatser om de båda tesernas trovärdighet.

Givetvis kan det här endast bli fråga om en kortfattad genomgång av projektets fortskridande och resultat. Artikeln bygger på ett föredrag jag höll under IPS-konferensen i Gdańsk (Danzig) den 24 november 2017 och gör givetvis ingalunda anspråk på fullständighet. Det är endast de stora linjerna som här presenteras. En större sammanfattande publikation under beaktande av alla aspekter förbereds av dr Szymon Drej och dr Piotr A. Nowakowski vid Grunwald-museet och

¹⁴ S.M. Kuczyński, *Wielka wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409–1411*, 5 uppl. Warszawa 1987. Boken utgavs första gången 1955. Kuczyński var rådgivare åt regissören Aleksander Ford vid inspelningen av filmen *Korsriddarna* (*Krzyżacy*) 1960 och har även medverkat vid gestaltningen av anläggningen vid Grunwald-museet (bl.a. den stora plastiska kartan framför amfiteatern med härarnas uppställning före slaget).

¹⁵ Bl.a. genom ett flertal artiklar i „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1958–1960. Se litteraturförteckningen hos Odoj, *Archäologische Forschungen* (som anm. 3), s. 70.

beräknas utkomma i bokform om några år. Detta bidrag är alltså inte platsen för en ingående diskussion av det arkeologiska fyndmaterialet och inte heller för en ingående diskussion av de problem och frågor som är förknippade med en undersökning av detta slag. Vad gäller det sistnämnda nöjer jag mig med att hänvisa till publikationerna rörande ett liknande norskt projekt, nämligen det framgångsrika sökandet med metalldetektorer och delvis även med markradar efter slagfälten från striderna vid Re i Norge 1163 och 1177. Projektet startade 2007 och pågick under flera år, varvid båda slagfälten påträffades. Se www.slagenepare.com och senast Kjersti Jacobsen, Rapport. Arkeologisk feltarbeid i 2011, 2012 og 2013. Slagene pa Re prosjektet. Re kommune 2013.

2014

Sökandet med metalldetektorer vid Grunwald påbörjades under en vecka i september 2014.¹⁶ 22 av deltagarna var Harja-medlemmar från Danmark och Norge medan 11 var polacker (bild 7). Flertalet Harja-medlemmar var utrustade med GPS eller s.k. loggers, vilket möjliggjorde för Glenn Abramsson att följa deras sökspår (*Search tracks*) på sin laptop och senare föra in dessa på en Google Earth-karta. Även om det inte framgår av de av honom presenterade kartorna undersöktes också området mellan de synliga sökspåren, men detta av personer som inte hade någon GPS-utrustning och därför inte efterlämnade några *Search tracks*. År 2014 var Harja-medlemmarnas sökspår ljusblå, medan de under de följande åren framställdes i andra färger: 2015 i rött, 2016 i ljusgrönt och 2017 i gult (på röda eller rödbruna fält). Detta framgår tydligt av den karta som ritades av Glenn Abramsson efter den senaste sökningen 2017 (bild 8).

Abramsson har dessutom under alla fyra åren skrivit sökrapporter (*Search tracks reports*), i vilka de undersökta fälten numrerats i kronologisk följd med angivande av datum, antalet deltagare och söktimmar samt storleken på de

¹⁶ Närmare upplysningar ger S. Ekdahl, *Archäologische Grabungen bei Grunwald (Tannenberg, Žalgiris) in den Jahren 2014 und 2015*, i: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos atodangos. Profesoriaus Mečislovo Jučo 90-mečio jubiliejui skirtas mokslinių straipsnių rinkinys*, sudarytojai Vydas Dolinskas, Rimvydas Petrauskas, Edmundas Rimša, Vilnius 2016, s. 175–205, här s. 182–186 samt 196–198. Jfr. P.A. Nowakowski, *Sprawozdanie z badań archeologicznych prowadzonych na terenie Pól Grunwaldu w dniach 14–24.09.2014 r.*, i: *Nowe Studia Grunwaldzkie I*, Stębark 2015, s. 79–87.

undersökta fälten angiven i hektar.¹⁷ 2016 och 2017 tillfogades dessutom uppgifter om *Search conditions*, dvs. markens beskaffenhet.

Bild 7. Deltagare i sökandet 2014.

Foto Ewelina Miksa.

Som framgår av den första rapporten av den 3 oktober 2014 var det nio fält som scannades detta år (nr 1–9 på Glenn Abramssons ovannämnda karta bild 8). Flertalet av dessa låg öster om vägen Stębark-Łodwigowo, eftersom Grunwald-museets ledning hoppades kunna verifiera Andrzej Nadolskis tes. Detta lyckades emellertid inte. Under sammanlagt 799 söktimmar undersöktes 155 hektar land, men resultatet blev mycket magert. De enda ”militariaföremål” som påträffades var ett par pilspetsar och brett till betsel samt en del av en sporre (bild 9). Museets management beslöt därför att nästa år beakta mina forskningsresultat, utan att för den skull överge Nadolskis synpunkter.¹⁸ Detta bekräftas i ett brev till tidskriften *Mówią Wieki* i september 2017, i vilken det bl.a. heter: ”Som framhållits ovan sker vår forskning *sine ira et studio*. Av denna anledning beslöt vi att 2015 undersöka områden som enligt Sven Ekdahls åsikt utgör den egentliga platsen för slaget vid Grunwald. Detta innebär emellertid inte att vi gav upp [försöket] att verifiera den hypotes som förts fram av Andrzej Nadolski.”¹⁹ I mitt svar i samma tidskrift

¹⁷ Återgivna i Ekdahl, *Archäologische Grabungen* (som anm. 16), s. 196–198 och 201–203 med undantag för sökrapporterna från 2016 och 2017, som kommer att publiceras av mig på annan plats.

¹⁸ Brev från direktör dr Szymon Drej (14.11.2014) och arkeologen dr Piotr A. Nowakowski (19.11.2014).

¹⁹ ”Ponieważ nasze badania, co sygnalizowano wcześniej, prowadzone są *sine ira et studio*, w roku 2015 postanowiliśmy rozpoznać tereny będące według Svena Ekdahla właściwymi polami bitwy grunwaldzkiej. Nie oznacza to, że zarzuciliśmy weryfikację hipotezy Andrzeja Nadolskiego.”

framhöll jag att brevet från museet till redaktionen för *Mówią Wieki* i själva verket är ett försvarsmemorandum för att visa att de traditionella riktlinjerna inte har övergivits.²⁰

Bild 8. De undersökta fälten 2014–2017 med numrering och GPS-sökspår.
Karta av Glenn Abramsson.

Bild 9. "Militaria" – fynd 2014. Karta av Glenn Abramsson.
Numren har inte med antalet fynd att göra.

Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku [Szymon Drej och Piotr A. Nowakowski], *W sprawie artykułu prof. Svena Ekdahla*, i: *Mówią Wieki*, 2017, 9 (september), s. 70.

²⁰ "List z Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku do redakcji 'Mówią wieki' jest w istocie memorandum obrony pokazującym, że dotychczasowe wytyczne nie zostały zarzucone." S. Ekdahl, *Do dyrekcji Muzeum Bitwy pod Grunwaldem*, ibidem, s. 71.

2015

Som framgår av Glenn Abramssons nya redogörelse deltog detta år 15 Harjamedlemmar från Danmark och Norge i sökandet, vartill kom ett tiotal detektorister från Storbritannien och Polen (bild 10).²¹

Bild 10. Deltagare i sökandet 2015. De i England bosatta polackerna hade ännu ej anlänt.
Foto Aleksandras Matonis.

Göteborgs universitet och därmed Sverige samt Polsk-Skandinaviska Forskningsinstitutet i Köpenhamn (IPS) representerades av mig, medan den Litauiska televisionen företrädde av Aleksandras Matonis från Vilnius (bild 11). I juli året dessförinnan hade jag för övrigt förlänats den förnämliga Grunwald-medaljen (bild 12).

²¹ Närmare upplysningar hos Ekdahl, *Archäologische Grabungen* (som anm. 16), s. 186–195 samt 199–203. Se även anm. 25.

Bild 11. Aleksandras Matonis från litauiska televisionen med kamerautrustning. Glenn Abramsson (t.h.), Sven och Heide Ekdahl. Foto Ieva Matonienė 2015.

Bild 12. Förläning av Grunwald-medaljen till Sven Ekdahl 2014.
Foto Romuald Odoj.

Under en vecka i augusti 2015 undersöktes 8 fält (nr 10–17) väster om vägen Stębark-Łodwigowo med en sammanlagd yta av 120 hektar under 681 söktimmar. Resultatet blev denna gång betydligt bättre än året dessförinnan: man fann bl.a. delar av sporrar, svärd och pansarhandskar, tre yxor eller bilor och ett större antal armborstpilspetsar och vanliga pilspetsar (bild 13). En jämförelse med de magra fynden 2014 är slående. Uppgifterna om antalet sådana projektiler

varierar, enligt vad Piotr A. Nowakowski senare meddelat rörde det sig 2015 om 37. Dessutom påträffades liksom 2014 många hästskor, men dessa härrör till större delen från senare tiders lantbruk och inte från slaget 1410. Det stora antalet ”militaria”-fynd i närheten av kapellet tolkar Nowakowski liksom jag som belägg för att häftiga strider utspelats här när de under slagets slutskede i all hast sammanfogade vagnborgarna i Tyska ordens läger stormades och erövrades.²² Flera andra fynd har att göra med att kapellet under lång tid efter slaget utgjort en vallfartsort.²³ När samma fält undersöktes än en gång 2017 under gynnsammare väderleksförhållanden påträffades ytterligare ett stort antal artefakter, inte minst vad gäller ”militaria” från 1410 (se nedan).

Som särskilt intressanta får man betrakta fynden av armborstpilspetsar m.m. på båda sidor om vägen halvvägs mellan Grunwald och Łodwigowo, där enligt min uppfattning trupper från den litauiske storfursten Vytautas (på polska Witold) här drabbade samman med Tyska ordens vänstra här (se bild 13).²⁴ Polackernas slagfält befinner sig längre åt nordväst, närmare byn Grunwald (Grünfelde), men det var 2015 inte möjligt att söka på fälten där, eftersom det växte olika grödor på dessa. De särskilt intressanta områdena ägs nu av bönder eftersom de i överensstämmelse med Voigt-Kuczyński-Nadolski-tesen alltid ansetts vara betydelselösa av Polens ledande Grunwald-forskare. Museet äger visserligen stora markområden som förvärvats i samband med jubileet 1960, men detta skedde i enlighet med de felaktiga premisser jag skildrat ovan. Som en konsekvens härav måste nu ständigt överenskommelser träffas med markägarna innan någon sökning kan äga rum på andra än museets egna områden.

²² Jfr. P.A. Nowakowski, *Sprawozdanie z badań archeologicznych prowadzonych na terenie Pól Grunwaldu w dniach 15–22.08.2015 r.*, i: *Nowe Studia Grunwaldzkie* II, Stębark 2016, s. 113–139, här s. 114.

²³ S. Ekdahl, *Pobojowisko grunwaldzkie i okolica w XV i XVI stuleciu*, i: *Studia Grunwaldzkie* 3, Olsztyn 1994 (= *Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie* 136), s. 61–118. Se även S. Ekdahl, *Heliga Birgitta, slaget vid Tannenberg och grundandet av klostret "Triumphus Mariae"* i Lublin, i: *Skandinavien och Polen. Möten, relationer och ömsesidig påverkan*, redigerat av B. Törnquist-Plewa, Lund 2007 (= *Slavica Lundensia* 23), s. 1–24; idem, *St Birgitta of Sweden, the Battle of Tannenberg (Grunwald) and the Foundation of the Monastery "Triumphus Mariae" in Lublin*, i: *Między Śląskiem a Wiedniem. Księga Jubileuszowa z okazji 60. urodzin prof. dr hab. Krzysztofa A. Kuczyńskiego*, redigerat av: A. Kozłowski, M. Znyk, Płock 2008, s. 287–301; idem, *Św. Brygida Szwedzka, bitwa pod Grunwaldem i założenie Klasztoru „Triumphus Mariae” w Lublinie*, i: *Studia Archiwalne* III, redigerat av P. Dymmel, Lublin 2010 (utg. 2015), s. 9–24.

²⁴ Ekdahl, *Aufmarsch* (som anm. 4), s. 56. Vad beträffar slagets förlopp se S. Ekdahl, *Quellenaussagen über die Taktik in der Tannenbergschlacht*, i: *Tannenberg-Grunwald-Žalgiris 1410: Krieg und Frieden im späten Mittelalter*, redigerat av W. Paravicini, R. Petrauskas, G. Vercamer, Wiesbaden 2012 (= *Deutsches Historisches Institut Warschau. Quellen und Studien* 26), s. 285–305.

Bild 13. "Militaria"-fynd 2015. Karta av Glenn Abramsson.
Numren har inte med antalet fynd att göra.

2016

Sökandet fortsattes under en septembervecka 2016 (bild 14). Det inleddes med en högtidlig ceremoni i Pałac Pacółtowo (tidigare godset Groß Pötzdorf) ca 10 km norr om Grunwald i närvaro av bl.a. Warmia och Mazurys (Ermlands och Masurens) marskalk Gustaw Marek Brzezina och direktor Zdzisław Fąkowski från Kultur- och Utbildningsdepartementet i Olsztyn (Allenstein). Jag hade liksom året dessförinnan blivit ombedd att hålla ett anförande och överlämnade i det sammanhanget några bundna exemplar av ett nyutkommet arbete jag skrivit om undersökningarna på slagfältet: "Archäologische Grabungen bei Grunwald (Tannenberg, Žalgiris) in den Jahren 2014 und 2015".²⁵ Avhandlingen hade bara några få veckor tidigare publicerats in en litauisk festskrift med anledning av Vilnius-professorn Mečislovas Jučas 90-årsdag.

²⁵ Se anm. 16. Mina anföranden på engelska 2015 och 2016 finns tryckta i: *Sprawozdanie Instytutu Polsko-Skandynawskiego 2014/2015 / Beretning af Polsk-Skandinavisk Forskningsinstitut 2014/2015*, Kopenhaga 2015, s. 27–29 samt för 2015/2016 (Kopenhaga 2016) på s. 25–27. Beträffande 2015 se även Ekdahl, *Archäologische Grabungen* (som anm. 16), s. 199–200.

Bild 14. Deltagare i sökandet 2016. Foto Ewelina Miksa.

Liksom under de andra åren organiserades sökandet 2016 fackmannamässigt av Jarosław Malecki M.A. från Grunwald-museet enligt de riktlinjer som bestämts av dr Drej och dr Nowakowski. Harjas medverkan var även nu oundgänglig. Av de 26 deltagande detektoristerna kunde tack vare GPS sökspår från 11 Harja-medlemmar återges av Glenn Abramsson på en Google Earth-karta. Under 470 sök timmar undersöktes ungefär 100 hektar på 11 fält som i anslutning till tidigare år numrerades från 18 till 28 (se bild 8). Bortser man från fynden i omgivningen av kapellet så var resultatet särskilt givande i vissa områden längs vägen mellan Grunwald och Łodwigowo.

Åren 2014 och 2015 hade Grunwald-museet ställt sin fyndförteckning (*Inwentarz znalezisk*) till Harjas förfogande, men 2016 vägrade man göra detta. Anledningen var mitt ovannämnda arbete om undersökningarna 2014 och 2015, i vilket jag i samarbete med Abramsson publicerat kartor med angivande av fyndplatserna.²⁶

Trots att detaljt så för året 2016 saknas belägg i form av en karta över fyndplatserna, står det klart att de flesta ”militaria”-artefakterna (armborstpilspetsar och vanliga pilspetsar samt andra delar av vapen och ryttarutrustning) påträffades på fälten mellan Grunwald och Łodwigowo, särskilt inom det område som på den berömda

²⁶ Se härom S. Ekdahl, *Współczesne badania archeologiczne pola bitwy pod Grunwaldem* [Contemporary archaeological research on the battlefield of Grunwald], i: *Mówią Wieki* 2017, 7 (juli), s. 24–27.

Schroetterska kartan från omkring 1800 markerats som slagfält med två korslagda sablar (se bild 6).²⁷ Även väster om vägen mellan de båda byarna påträffades ”militaria”-artefakter från 1410. Sökandet öster om vägen Stębark-Łodwigowo (i det område som av A. Nadolski betecknats som ”Den stora strömmens dal”) ledde däremot inte heller detta år till något positivt resultat. – *OBS! SE TILLÄGG!*

Sökningen avslutades fredagen den 16 september med att Grunwald-museet bjöd projektdeltagarna på middag i Pałac Pacółtowo och i det sammanhanget arrangerade en utställning av de viktigaste påträffade föremålen detta år (bild 15).

Bild 15. Utställning av några av fynden 2016. Foto ”Kolekcjonerzy Czasu”, Warszawa.

Sökandet efter massgravar

Artefakter av metall kan med hjälp av metalldetektorer spåras till ett djup av ca 30 cm, men för att finna massgravar erfordras annan teknisk utrustning, nämligen markradar, som på engelska kallas *Ground Penetration Radar (GPR)*. Det var därför en lycklig omständighet att ett litauiskt *GPR*-team under ledning av den redan omnämnde TV-journalisten, redaktören och diplomaten Aleksandras

²⁷ Betr. den Schroetterska kartan se anm. 4. Kartan förvaras i Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz, Kartenabteilung, Sign. N 1020, Avsnittet med slagfältet finns i sektion 59.

Matonis anlände till Grunwald den 16 september 2016 och kunde närvara vid invigningen av utställningen i Pałac Pacóltowo. Litauerna tillhörde inte Harjagruppen och jag var helt ovetande om deras förehavande som skedde på eget initiativ av Aleksandras Matonis (bild 16).

Bild 16. Det litauiska GPR-teamet 2016 med förf. Fr. v. Saulius Palauskas, Rokas Vengalis, Ieva Černiūtė, Sven Ekdahl, Eduardas Bareika och Aleksandras Matonis. Foto Heide Ekdahl.

Under de båda följande dagarna hade litauerna möjlighet att under några timmar söka efter massgravar. Eftersom mina forskningar om slagfältet var kända av Matonis sedan tidigare bad han mig att förestå ett lämpligt sökområde, vilket jag också gjorde.

Resultatet av denna undersökning med markradar den 17 och 18 september 2016 var mycket givande, för inom ett av mig föreslaget område nordost om vägen mellan Grunwald och Łodwigowo (ungefär halvvägs mellan dessa byar) upptäcktes 17 anomalier i marken, nämligen gropar eller på engelska ”pits” av olika storlek, form och djup (bild 17). Djupet varierade mellan 1 och 2,4 meter. I flera av groparna finns det reflekterande föremål, som troligen är av metall. Detta talar emot att de skulle vara av naturligt ursprung.

Pic. 7. General layout of GPR-identified pits in Lots 3-5.

Bild 17. Karta av Rokas Vengalis över fälten med de påträffade anomalierna mellan Grunwald och Łódwigowo (2016).

Esri, DigitalGlobe, GeoEye, Earthstar Geographic, CNES/Airbus DS, USDA, USGS, AEX, Ge-mapping, Aerogrid, IGN, IGP, swisstopo, and the GIS User Community

Givetvis ger denna upptäckt anledning till frågan om några av dessa anomalier möjligen kan vara massgravar från slaget 1410. Som litauernas tekniske expert dr Rokas Vengalis fastslagit i sin rapport på litauiska av den 29 september 2016 (översatt till engelska i april 2017) erfordras det en regelrätt arkeologisk utgrävning för att man ska kunna fastställa om de är av naturligt ursprung eller inte.²⁸ Problemet är, att Grunwald-museets management av någon anledning betraktar dessa anomalier som tämligen betydelselösa²⁹ och inte heller verkar vara särskilt intresserat av att genomföra en sådan undersökning trots att frågeställningen är viktig. Detta har jag och andra med mig framhållit upprepade gånger.

²⁸ R. Vengalis, *Report on Geophysical Survey of Grunwald Village (Grunwald, Warmia-Masurian Voivodeship, Poland) using a Ground-Penetrating Radar*. Vilnius, 29/09/2016. – Den på litauiska skrivna rapporten översattes i april 2017 till engelska och tillsändes mig den 16.04.2017 som bilaga till ett email av Aleksandras Matonis. Till texten har Vengalis fogat 8 bilder. En av dessa återges i omtecknad form i min artikel *Współczesne badania archeologiczne* (som anm. 26). Rapporten kommer att utges i tryck av mig på annan plats.

²⁹ Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku [S. Drej och P.A. Nowakowski], *W sprawie artykułu prof. Svena Ekdahla*, i: *Mówią Wieki* 2017, 9 (september), s. 70. – Se här till mitt svar: Sven Ekdahl, *Do dyrekcji Muzeum Bitwy pod Grunwaldem*, ibidem, s. 71.

2017

Min ovannämnda avhandling "Archäologische Grabungen bei Grunwald (Tannenberg, Žalgiris) in den Jahren 2014 und 2015" om sökandet med metalldetektorer och de därvid uppnådda resultaten mottogs tyvärr inte välvilligt av Grunwald-museet, som från och med oktober 2016 inställde all korrespondens med mig. Inget av min sju brev rörande olika frågor blev därefter besvarat. Förhållandet blev 2017 inte bättre av att jag höll ett föredrag om slagfältsarkeologin vid Grunwald på en konferens vid universitetet i Haifa den 23 februari³⁰ och ett annat vid universitetet i Warszawa den 24 april³¹ och dessutom publicerade ett par artiklar om min forskning och resultatet av utgrävningarna i den kända populärvetenskapliga historiska tidskriften *Mówią Wieki*.³² Därvid nämnde jag även litauernas intressanta upptäckt av anomalier på fälten mellan Grunwald och Łodwigowo med hjälp av markradar, vilket i hög grad irriterade museets ledning. Dr Szymon Drej och dr Piotr A. Nowakowski bemödade sig omgående att relativera betydelsen av denna upptäckt.³³ Givetvis har jag aldrig hävdat att det rör sig om massgravar, utan enbart framhållit detta som en tänkbar möjlighet och framhållit nödvändigheten av en regelrätt arkeologisk utgrävning.

Den 24 augusti 2017, dvs. två veckor före min planerade avresa från Göteborg till årets undersökning med metalldetektorer vid Grunwald, fick jag helt oförmodat ett email från dr Drej och dr Nowakowski, i vilket de förklarade att jag inte var välkommen att delta i årets sökning.³⁴ Som en konsekvens härav måste jag i all hast avboka resan med färja från Karlskrona till Gdynia och hotellvistelserna i Polen för mig och min fru trots mitt medlemskap i Harja och min funktion som IPS generalsekreterare.³⁵ Denna åtgärd av museets ledning ansågs som oförklarlig

³⁰ S. Ekdahl, *Battlefield Archaeology at Tannenberg (Grunwald, Žalgiris): Physical Remains of the Defeat of the Teutonic Order in Prussia in 1410*. Lecture on 23 February at the conference "The Art of Siege Warfare and Military Architecture from the Classical World to the Middle Ages. An International Conference for the Study of Poliorcetics, Military Historiography and the Archaeology of Battlefields", Haifa, February 20–25, 2017. Se Abstract Book, Haifa 2017, s. 30.

³¹ S. Ekdahl, *Modern Battlefield Archaeology at Grunwald*. – Inbjudan av Museet för Polens historia (Muzeum Historii Polski) och Historiska institutionen vid universitetet i Warszawa (Instytut Historyczny UW) 2017.

³² Se ovan, anm. 20 och 26.

³³ I det ovannämnda brevet *W sprawie artykułu prof. Svena Ekdahla* (se anm. 29).

³⁴ "Due to the upcoming launch of this year's excavation season at Grunwald Battlefield, we would like to inform you that we are not seeing the possibility of working with you during the research." Email den 24.8.2017.

³⁵ Se här till S. Ekdahl, *Das Institut Polsko-Skandynawski in Kopenhagen (IPS). Ein Überblick*, i: *Zapiski Historyczne* LXXXII, 2017: 2, s. 193–199 (380–385).

av såväl de danska och norska projektdeltagarna som av IPS i Köpenhamn. Även många andra personer i olika länder – historiker och arkeologer – har uttryckt sin förundran.

Genom mina skandinaviska kollegor från Harja fick jag trots det negativa beskedet från Grunwald-museet och trots en senare av museet införd nyhetsspärr jämte borttagandet av diverse filer med informationer i internet värdefulla upplysningar om resultatet av 2017 års sökning, främst av dansken Glenn Abramsson och normmännen Trond A. Hansen och Kjell Kåsastul.³⁶ Antalet deltagare med metalldetektorer varierade under de olika dagarna och låg som mest knappt under 40 (bild 18). Bland dessa befann sig nu endast 5 Harja-medlemmar från Danmark och 2 från Norge (bild 19). Antalet söktimmar uppgick till ca 900 och den undersökta storleken av 7 fält (nr 29–35) var ca 90 hektar. Osäkerheten beror på att inga Harja-medlemmar deltog i sökandet på de båda sistnämnda fälten, varför de inte kunde beaktas i Glenn Abramssons rapport för detta år.

Bild 18. Deltagare i sökandet 2017.
Foto Dariusz Jezak.

³⁶ Abramsson har bl.a. sänt mig sin rapport för 2017 och ritat en värdefull karta över alla fält som undersökts under åren 2014–2017 (bild 8). Hansen har i ett längre email av den 18 september 2017 lämnat viktiga informationer om resultatet av sökandet detta år och även bifogat en karta över fälten ifråga (bild 20). Ett tack går också till Kjell Kåsastul, som dagligen genom email till Göteborg höll mig underrättad om sökandet och dessutom bifogade flera foton (jfr. bild 21).

Bild 19. De deltagande Harja-medlemmarna 2017. Fr. v. Knud Sørensen, Trond Hansen, Hans Berendtsen, Dariusz Jezak, Glenn Abramsson, Morten Skovsby, Kjell Kåstul. Foto N.N.

Slagfältet funnet!

Öster om vägen Stębark-Łodwigowo gjordes inte heller 2017 några viktiga fynd av "militaria" i den s.k. "Stora strömmens dal", "Dolina Wielkiego Strumień" (enligt Andrzej Nadolskis hypotes), men sökningen i omgivningen av kapellet och väster om detta vid vägen Grunwald-Łodwigowo gav mycket gott resultat. Trond A. Hansen har ritat en värdefull karta över just dessa fält (bild 20) och dessutom meddelat vilka fynd som gjordes på dem.³⁷

Det var i stort sett samma fält som redan undersöktes 2015, men tack vare den fuktiga väderleken nu med ännu större framgång. Markens ledningsförmåga växlar, och särskilt när det är torrt går signalerna inte alltid fram till metalldetektorn. Av de fyra år som projektet pågått var 2017 det mest givande. Bl.a. påträffades ca 65 armborstpilspetsar och ett 20-tal vanliga pilspetsar, förutom delar av sporrar, stigbyglar och pansarhandskar m.m. Ett foto från utställningen 2017 visar några av de många fynden (bild 21). Harja-medlemmarna Kjell Kåstul från Norge och Dariusz Jezak från Danmark fann två intressanta, möjligen litauiska eller prussiska spjutpetsar. Några av projektilerna är kanske av tatariskt ursprung.

³⁷ Email av den 18.9.2017 (se föregående anm.). Jag avstår här från att precisera fynden.

Bild 20. Trond A. Hansens karta över de viktigaste undersökta fälten 2017.
Jfr. undersökningen 2015.

Bild 21. Från utställningen i Grunwald-museet 2017.
Foto Kjell Kåastul.

Även om resultatet av de skildrade sökningarna med metalldetektorer 2014–2017 endast är preliminärt och alla fält ännu inte kunnat scannas, råder det ingen tvekan om att slagfältet från 1410 nu är funnet. Det befinner sig inte där Andrzej Nadolski och andra med honom placerat det, alltså söder och öster om Stebark (Tannenberg) utan istället söder och öster om Grunwald (Grünfelde). Min analys från 1965 om härarnas uppmarsch har fått ett starkt stöd genom de arkeologiska fynden och det finns inte något som talar emot denna.

Framtidsperspektiv

I framtiden är det särskilt viktigt att fortsätta sökandet på de stora fält söder och öster om Grunwald som ännu är ”jungfruliga” ur forskningssynpunkt eftersom de hittills bedömts som ointressanta av de tongivande kollegerna i Polen eller varit otillgängliga på grund av växande grödor, framför allt majs (se bild 8). Som framhållits ovan är givetvis även en arkeologisk utgrävning av de påträffade anomalierna på fälten vid vägen Grunwald-Lodwigowo ett särskilt viktigt desiderat.

Jag vill här citera ett uttalande av Glenn Abramsson i en artikel i januarinumret 2018 av Harjas tidskrift ”Fynboer & Arkaeologi”. På den ständigt återkommande frågan när Harjas medlemmar har sökt med metalldetektorer vid Grunwald, nämligen om man påträffat slagfältet, lyder svaret enligt Abramsson: ”Ja, det har vi. Vi fann faktiskt platsen redan år 2015. Det vi använt de tre sista åren till har varit att taga reda på var yttergränserna för slagfältet går”.³⁸

Tesen om ett slagfält öster om vägen Stebark-Lodwigowo kan alltså nu definitivt läggas *ad acta*. Det har kostat 820 söktimmar och en undersökning av 180 hektar land att definitivt bevisa detta. Dessa resurser hade enligt min åsikt kunnat användas på bättre sätt om Grunwald-museets management från början varit berett att acceptera min analys av de skriftliga källorna.

Det hårda motståndet från Nadolski-teorins anhängare kommer förmodligen att bestå en längre tid framöver. Jag hänvisar här än en gång till det ovan citerade uttalandet av dr Ryszard Walczak i brevet till mig av den 29 september 1986. Den där nämnda frågeställningen har ännu inte förlorat sin aktualitet.

³⁸ G. Abramsson, *Sagaen om det forsvundne ridderslag*, i: Fynboer & Arkaeologi, 2018: 1, s. 8–9, här s. 8: ”Har I fundet slagmarken?” Det er det spørgsmål, der stilles, hver gang Harjas detektorfolk har været i Grunwald. Og svaret er ‘Ja det har vi’. Vi fandt faktisk stedet allerede i 2015. Det vi har brugt de sidste tre år på, er at finde ud af hvor ydergrænserne for slagmarken går.”

Den första etappen av samarbetet mellan Grunwald-museet och det danska arkeologiska sällskapet Harja avslutades enligt Glenn Abramsson 2017. Projektet har i sin helhet inneburit att sammanlagt 450 hektar undersökts under närmare 3000 söktimmar. Sökningen kommer emellertid att fortsättas innevarande år (2018). Enligt uppgift från Harja är en ny sådan planerad till den 15–21 september. Uppenbarligen vill museumsledningen, dvs. dr Szymon Drej och dr Piotr A. Nowakowski, även i framtiden draga nytta av Harja-medlemmarnas entusiasm, offervilja och tekniska kunnande. Många danskar och norrmän har uttryckt önskemål om att få deltaga i en ny undersökning nu när det berömda slagfältet bevisligen har påträffats. I april 2018 hade 12 danskar och 5 norrmän anmält sitt intresse.³⁹

Varje framtida ”militaria”-fynd i område söder och öster om Grunwald kommer att utgöra ytterligare belägg för mitt påstående att forskningen om det stora slaget sedan 180 år befunnit sig i en återvändsgränd, i en *cul-de-sac*. Jag ser därför fram mot resultatet av alla kommande undersökningar med stort intresse.

Grunwald-museets dilemma

Den logiska konsekvensen av allt detta är uppenbar och samtidigt smärtsam för Grunwald-museet. Den hittillsvarande tolkningen av slaget har visat sig inte hålla måttet. De imposanta segermonumenten och museet byggdes inför jubileet 1960 enligt de felaktiga premisser om härarnas uppmarsch och uppställning och slagfältets belägenhet som då behärskade forskningen och befinner sig därför på en plats som inte har särskilt mycket med själva slaget att göra.

2016 beviljades ca 5 miljoner Euro (22 miljoner złoty) till byggandet av ett nytt museum vid Grunwald. Av denna summa ställer Wojewodskapet Warmia och Mazury (Ermland och Masuren) 6,7 miljoner złoty till förfogande, medan resten är EU-hjälp till främjande av turismen i denna region.⁴⁰ Byggandet påbörjades under första halvåret 2018 på en plats som sedan länge varit fastställd. Den befinner sig nära parkeringsplatsen vid vägen mellan Stębark (Tannenberg) och Grunwald (Grünfelde).

³⁹ Meddelande av Glenn Abramsson.

⁴⁰ A. Porowska, *Grunwald musi żyć nie tylko latem!*, i: Gazeta Olsztyńska, 26.09.2017, s. 5 (intervju med marskalken i wojewodskapet Warmia i Mazury, Gustaw Marek Brzezina).

Intressant är här en jämförelse med ett liknande problem för "Bosworth Battlefield Heritage Centre" i Leicestershire i Storbritannien till minne av det avgörande slaget vid Bosworth under "Rosornas krig" mellan de båda rivaliserande släkterna Lancaster och York den 22 augusti 1485.⁴¹ Kung Rikard III från huset York besegrades därvid av Henrik Tudor, Earl av Richmond, som genom sin seger blev den förste kungen av Tudor-dynastin under namnet Henrik VII. Genom William Shakespeares drama och filmatiseringen av detta 1955 med Laurence Olivier i huvudrollen som Rikard III har slaget blivit känt i hela världen ("A horse, a horse! My kingdom for a horse!").

Slagfältets belägenhet var länge omstridd i forskningen. Enligt den länge gällande officiella tolkningen av Leicestershire County Council befann det sig i närheten av staden Bosworth, vid foten av kullen Ambion Hill. Rådet hade engagerat historikern Daniel Thomas Williams (1937–1998) från universitetet i Leicestershire för att fastställa slagfältets läge, och använt sig av dennes 1973 publicerade tes⁴² för att ett år senare bygga "Bosworth Battlefield Heritage Centre" som turistattraktion på det av honom föreslagna stället. Sedan dess har emellertid riktigheten av Williams tes blivit ifrågasatt.

Särskilt var detta fallet efter 500-årsfirandet av slaget 1985. Geologiska undersökningar som genomförts av organisationen "Battlefields Trust" 2003–2009 visade att det av Williams utpekade området inte kommer ifråga som slagfält, eftersom sumpmarken som nämns i de skriftliga källorna inte funnits där. Kostnaden för sökandet på dussintals fält uppgick till en miljon pund och betalades av "Battlefields Trust" med lotteripengar från "Heritage Lottery Fund". Det var den dittills mest omfattade arkeologiska undersökningen av ett slagfält i Storbritannien. Ledare var dr Glenn Foard (född 1953) från universitetet i Huddersfield, känd som en av världens ledande slagfältsarkeologer.⁴³ Enligt hans åsikt, som grundar sig på jordprover och fynd av medeltida militär utrustning, ägde slaget rum 2 engelska mil (3,2 km) sydväst om det av Williams och andra föreslagna området.⁴⁴ Den exakta belägenheten hölls först hemlig för att om möjligt undvika illegal skattsökning. Englands statliga kulturminnesmyndighet

⁴¹ Det finns en omfattande litteratur om slaget och dess följder, även vad gäller frågorna kring slagfältet. Se internetartikeln "Battle of Bosworth Field" (https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Bosworth_Field) och Bosworth Battlefield Heritage Centres hemsida: www.bosworthbattlefield.org.uk.

⁴² D.Th. Williams, *The Battle of Bosworth, 22 August 1485*, Leicester 1973.

⁴³ <https://research.hud.ac.uk/ourstaff/profile/index.php?staffid=850>.

⁴⁴ Se exempelvis följande internetartikel från 2010: "Is this the field where Richard III lost his kingdom for a horse? Real location of Battle of Bosworth finally revealed after 500 years".

”Historic England”⁴⁵ har på grund av de nya forskningsresultaten gjort en ny definiering av gränserna för det registrerade slagfältet.

”Bosworth Battlefield Heritage Centre” har följaktligen byggts på en plats som utpekats enligt Daniel Williams felaktiga tes. Museiledningen har medgivit detta, tagit konsekvenserna och kommit fram till en pragmatisk lösning. Denna innebär att platsen med museet förblir som hittills, likaså den en och en halv kilometer längre bort (”on the wrong spot”) resta minnesstenen över Rikard III, eftersom denna enligt kuratorn Richard Knox blivit ett ”landmark in its own right”.⁴⁶ Besökarna erbjuds emellertid att följa en stig över slagfältet (*Battlefield Trail*) och samtidigt – förutom panoramablicken över landskapet – få audio- och visuella informationer om slaget. Förhandlingar har förts och överenskommelser har träffats med de privata markägarna för att möjliggöra fritt tillträde för besökarna: ”The Battlefield covers a wide area of farmland, which is owned by many different landowners. Although there is a network of public right of way across the area, there is no parking on the Battlefield itself and the lanes are narrow and dangerous. The Heritage Centre remains the gateway to the Battlefield and we encourage people to join our wider battlefield walks to see where the actioned happened”.⁴⁷

Vore inte en liknande pragmatisk lösning lämpad även för *Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stebarku*?

*

Efter varje slag blev fältet där det utspelats alltid noggrant genomsökt för att tillvarata allt av värde, inte minst metallföremål. Även stora drabbningar har därför efterlämnat få synliga spår åt eftervärlden. Endast vapen och delar av vapen och rustningar m.m. som trängt ner i jorden eller tryckts in i denna av hästarnas hovar har ofta förblivit oupptäckta tills användandet av metalldetektorer blev en standardmetod inom arkeologin. Jag vill emellertid framhålla, att inte heller sökandet med metalldetektorer alltid leder fram till det resultat man hoppats på och att det kan finnas flera anledningar till detta. Ibland kan man fråga sig om

⁴⁵ Det officiella namnet på English Heritage är ”The Historic Buildings and Monuments Commission for England”.

⁴⁶ Så Richard Knox i en intervju för Daily Telegraph 2009: <http://www.telegraph.co.uk/news/623613/Battle-of-Bosworth-is-in-wrong-spot>.

⁴⁷ Citat från Bosworth Battlefield Heritage Centres hemsida.

det verkligen rör sig om platsen för ett slag. Ett exempel härpå är det ytterst magra fyndmaterialet på de förmodade fälten för slaget vid Azincourt/Agincourt (1415).⁴⁸ – Därför är de många påträffade artefakterna vid Grunwald (Grünfelde) efter den stora drabbningen 1410 något alldeles enastående.

*

Grunwald-museet och dess management förtjänar stort tack för initiativet till det framgångsrika samarbetet med det danska arkeologiska sällskapet Harja och för projektets organisering och förverkligande! Frågan om var slaget vid Tannenberg/Grunwald/Žalgiris i trängre bemärkelse ägde rum, har nu äntligen, efter 180 år, fått ett tillförlitligt svar. Framgången baseras inte minst på det faktum att det rört sig om ett samarbete mellan flera olika nationer, förutom Polen även Danmark, Norge, Storbritannien och Litauen, samt dessutom – genom mina egna forskningar – Sverige. Projektet och dess resultat utgör utan tvekan en milstolpe i slagfältsarkeologins historia.

TILLÄGG: Undersökningen i september 2018

Genom tillmötesgående av redaktionen för *Studia Maritima*, främst av chefredaktören professor Adam Makowski, kan ett tillägg göras om resultatet av undersökningen med metalldetektorer den 15–21 september 2018. Det skall i sammanhanget också nämnas att det viktiga projektet redan väckt internationell uppmärksamhet. Så publicerade den arkeologiska facktidskriften ”*Archäologie in Deutschland*” 2017 en illustrerad artikel med rubriken ”*Massengräber aus der Schlacht bei Tannenberg gefunden?*”⁴⁹ och problematiken tematiserades 2018 med en karta och bilder på en dubbelsida i den stora dagstidningen ”*Welt am Sonntag*”.⁵⁰ Något senare följde en rikare illustrerad version under annan

⁴⁸ Se T. Sutherland, *Archaeological metal detector survey on the acknowledged site of the Battle of Agincourt* (online 2002, updated 2015). Se även densamme, *The Battle of Agincourt: An Alternative Location?*, i: *Journal of Conflict Archaeology* 1, 2006, s. 245–265.

⁴⁹ N.N., *Massengräber aus der Schlacht bei Tannenberg gefunden?*, i: *Archäologie in Deutschland*, 2017, Heft 4, s. 73–74.

⁵⁰ B. Seewald, *Die Schlacht der 40.000 Krieger*, i: *Welt am Sonntag*, Nr. 25, 24. Juni 2018, *Leben & Wissen*, s. 18–19.

rubrik i "Welt online".⁵¹ Intressant är också ett arbete med en aktuell översikt av forskningsläget på spanska, som utgivits vid universitetsinstitutet General Gutiérrez Mellado i Madrid.⁵² Viktigast är emellertid en med kartor och foton illustrerad uppsats på engelska i den renommerade polska historiska tidskriften *Przegląd Historyczny*, som utges i Warszawa.⁵³

I september 2018 blev jag av Harja – alltså inte av Grunwald-museet – informerad om att häfte III av "Nowe Studia Grunwaldzkie" publicerats 2017.⁵⁴ Däri finns dels en skildring av Piotr A. Nowakowski om sökandet 2016,⁵⁵ dels en av Ewelina Miksa sammanställd inventarieförteckning över de fynd som gjorts detta år.⁵⁶ Vad man saknar är en karta över fyndplatserna och dessutom ett omnämnande av de anomalier i marken ("pits") som konstaterats av det litauiska GPR-teamet i området mellan Grunwald och Łodwigowo.

I sökandet med metalldetektorer i september 2018 deltog enligt uppgift av Glenn Abramssom dagligen ungefär 33–35 personer, varav närmare hälften var Harja-medlemmar, nämligen 11 danskar och 5 norrmän (jfr. bild 22).⁵⁷ Tyvärr kunde de ovannämnda, särskilt intressanta och fortfarande "jungfruliga" fälten öster om Grunwald inte scannas eftersom de var planterade med raps. Detta var givetvis en besvikelse, särskilt för de långväga deltagarna från Skandinavien, eftersom man nu övergick till att söka på de "gamla" fälten. Som Kjell Kåastul uttryckte det: "Litt kjedelig å søke i gamle spor".⁵⁸ Emellertid gjorde man trots detta och

⁵¹ Berthold Seewald, *Der wahre Ort der Riesenschlacht. [...] Neueste Ausgrabungen zeigen: Die Kämpfe fanden an einem anderen Ort statt.* 09.07.2018. <https://www.welt.de/179018906>.

⁵² M.F. Lammoglia Cobo, *Relevancia de la arqueología de los campos de batalla en la batalla de Tannenberg/Grunwald/Žalgiris. Relevance of battlefield archaeology for the battle of Tannenberg/Grunwald/Žalgiris.* Instituto Universitario General Gutiérrez Mellado. 31/07/2018.

⁵³ S. Ekdahl, *Battlefield Archaeology at Grunwald (Tannenberg, Žalgiris). A Polish-Scandinavian Research Project during the period 2014–2017*, i: *Przegląd Historyczny*, Vol. CIX, 2018, no 2, s. 239–266.

⁵⁴ Den 29 september 2018 fick jag ett häfte tillsänt av Glenn Abramsson, som inte heller han informerat tidigare. Häftet hade han tagit med sig från Grunwald-museet samma månad. Underligt nog står jag däri fortfarande upptagen som medlem av tidskriftens vetenskapliga råd.

⁵⁵ P.A. Nowakowski, *Sprawozdanie z badań archeologicznych prowadzonych na terenie Pól Grunwaldu w dniach 11–17.09.2016 r.*, i: *Nowe Studia Grunwaldzkie*, Vol. III, Stębark 2017, s. 39–40 samt på s. 41–63. Glenn Abramssons "Search track report" med kartor och diverse foton. Som vanligt finns ingen hänvisning till Abramssons insats.

⁵⁶ E. Miksa, *Inwentarz znalezisk, 2016 R., pozwolenie WKZ w Olsztynie nr 293/2016 z dnia 08.06.2016 r.*, i: *Nowe Studia Grunwaldzkie III*, Stębark 2017, s. 65–82. Koordinaterna finns angivna, men det saknas en karta över fyndplatserna.

⁵⁷ Email den 3.10.2018. Jag är givetvis fortfarande "portförbjuden" av Grunwaldmuseet och kunde därför inte delta.

⁵⁸ Email den 21.9.2018.

trots den uttorkade marken med dålig ledningsförmåga uppenbarligen en hel del intressanta fynd på de fält som redan tidigare undersökts. Nämnas kan särskilt en välbevarad sporre med trissa, som påträffades den första dagen vid högsta delen av vägen mellan Grunwald och Łodwigowo (bild 23).⁵⁹ Fredagen den 21 september utställdes de funna artefakterna på museets kontor i Stębark (bild 24) och dagen därpå avtackades deltagarna under en mottagning i Pałac Pacółtowo.

Bild 22. Skandinaverna under en utflykt till Lidzbark Warmiński (Heilsberg) i september 2018.
Foto ur Glenn Abramssons privatsamling.

Sammanfattningsvis har 2018 års ”survey” tillfullo bekräftat de resultat om slagfältets belägenhet som uppnått under de tidigare undersökningarna 2014–2017. Intressant nog avstod museets ledning från att återigen låta scanna fälten öster om vägen Stębark–Łowigowo. Tydligen har dr Drej och dr Nowakowski nu insett att slaget 1410 inte kan ha ägt rum i den av Andrzej Nadolski så kallade ”Stora strömmens dal” (Dolina Wielkiego Strumień), som f.ö. inte alls är någon ”dal” utan ett relativt platt landskap.⁶⁰ Som jag tidigare framhållit, befinner sig den i *Cronica conflictus* och senare även av Długosz i dennes *Annales* omnämnda

⁵⁹ Uppgift i email från Kjell Kåastul den 16.9.2018: ”Det ble litt skuffelse i dag. Vi måtte søke i gamle søkeområdet. Dette var på andre side av veien der hvor di gamle gravene ble lokalisert. Ble funnet en fin spore og en pilspiss. [...] Ser ut som de ikke har klart å skaffe nye søkeområdet.” Sporen (avbildad) omnämns även i email från Kåastul den 17.9.2018: ”Funnet toppen ved veien i går.”

⁶⁰ Se den av K. Kwiatkowski i boken *Memoria continenter historiam denotat* (som anm. 1) utgivna kartan över slagfältets omgivningar med angivna höjdskillnader i terrängen: *Mapa 1: Okolica pola bitwy pod Grunwaldem/Tannenbergiem/Żalgirsem*.

dalsänkan (*vallis*) istället söder om byn Grunwald, till väster om vägen som leder mot Łodwigowo.

Bild 23. Sporre påträffad mellan Grunwald och Łodwigowo i september 2018.
Foto Kjell Kåsastul.

Bild 24. Utställning av de i september 2018 gjorda fynden.
Foto Kjell Kåsastul.

Framtida undersökningar kommer enligt min uppfattning att ytterligare cementera de redan uppnådda forskningsresultaten beträffande slagfältets belägenhet. Jag ser dessa också som en bekräftelse på mina åsikter rörande härarnas uppmarsch och uppställning. Förhoppningsvis kommer även de 2016 påträffade anomalier på fälten mellan Grunwald och Łodwigowo att bli föremål för en ingående arkeologisk undersökning. Från litauisk sida har man förklarat sig beredd att genomföras en sådan och dessutom taga på sig kostnaden för ett avtal med markägaren.⁶¹ 2018 nöjde sig museet med att än en gång scanna området med metalldetektorer. Den intressanta finslipningen av problematiken rörande slaget vid Tannenberg/Grunwald/Žalgiris återstår!

Källor och litteratur

Otryckta källor

Korrespondens (före oktober 2016) mellan Sven Ekdahl, Szymon Drej och Piotr A. Nowakowski.

Korrespondens mellan Sven Ekdahl, Glenn Abramsson och Kjell Kåastul.

v. Schroetter, Friedrich Leopold Freiherr, *Karte von Ostpreußen nebst Preußisch Litthauen und West-Preußen nebst dem Netzedistrikt, aufgenommen [...] in den Jahren 1796–1802*. Staatsbibliothek zu Berlin Preussischer Kulturbesitz. Kartenabteilung, Sign. N 1020. Sektion 59 (Skala 1:50.000)

Vengalis, Rokas, *Report on Geophysical Survey of Grunwald Village (Grunwald, Warmia-Masurian Voivodeship, Poland) using a Ground-Penetrating Radar*. Vilnius, 29/09/2016. – Översatt från litauiska till engelska i april 2017. – Kommer att utges i tryck av S. Ekdahl.

Walczak, Ryszard, Brev till Sven Ekdahl, daterat Poznań den 29.09.1986.

Tryckta källor

Annalista Thorunensis, se: *Franciscani Thorunensis Annales Prussici*.

Cronica conflictus Wladislai regis Polonie cum cruciferis anno Christi 1410, redigerat av E. Strehlke, i: *Scriptores rerum Prussicarum III*, Leipzig 1866 (även reprint Frankfurt am Main 1965), s. 434–439.

Cronica conflictus Wladislai, regis Poloniae, cum cruciferis anno Christi 1410. Zrękopisu Biblioteki Kórnickiej wyd. Zygmunt Celichowski, Poznań 1911.

⁶¹ Uppgift av Aleksandras Matonis i Vilnius (Wilno/Wilna) den 07.2018.

[Długosz, Jan] *Joannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*. Liber decimus et Liber undecimus 1406–1412. Consilium editorum: C. Baczkowski et al. [...], Varsaviae 1997.

Franciscani Thorunensis Annales Prussici (941–1410) [= Annalista Thorunensis], redigerat av Ernst Strehlke, i: *Scriptores rerum Prussicarum* III, Leipzig 1866 (även reprint Frankfurt am Main 1965), s. 12–316.

Litteratur

[Abramsson G., *Grunwald 2017*. In *Search of the Legend* (“*W pogoni za legendą*”). *Search track report*.] – Kommer att utges i tryck av S. Ekdahl.

[Drej S., Nowakowski P.A.] Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku, *W sprawie artykułu prof. Svena Ekdahla*, i: *Mówią Wieki* 2017: 9 (september), s. 70.

Abramsson G., *Grunwald 2014*. In *Search of the Valley of the Great Stream* (“*W poszukiwaniu Doliny Wielkiego Strumienia*”). *Search track report*, i: Ekdahl, *Archäologische Grabungen*, s. 196–198. Jfr. Nowakowski, *Sprawozdanie* [...] 2014, s. 81–87.

Abramsson G., *Grunwald 2015*. In *Search of the Teutonic Order's Camp* (“*W poszukiwaniu krzyżackiego obozu*”). *Search track report*, i: Ekdahl, *Archäologische Grabungen*, s. 201–203. Jfr. Nowakowski, *Sprawozdanie* [...] 2015, s. 115–131.

Abramsson G., *Grunwald 2016*. In *Search of the Teutonic Order's Camp* (“*W poszukiwaniu krzyżackiego obozu*”). *Search track report*. Jfr. Nowakowski, *Sprawozdanie* [...] 2016, s. 41–54.

Abramsson G., *Sagaen om det forsvundne ridderslag*, i: Fynboer & Arkaeologi, 2018:1, s. 8–9.

Cobo L., Fernanda M., *Relevancia de la arqueologia de los campos de batalla en la la batalla de Tannenberg/Grunwald/Žalgiris*. *Relevance of Battlefield Archaeology for the Battle of Tannenberg/Grunwald/Žalgiris*. Instituto Universitario General Gutiérrez Mellado. [Madrid.] 31/07/2018.

Ekdahl S., *Archäologische Grabungen bei Grunwald (Tannenberg, Žalgiris) in den Jahren 2014 und 2015*, i: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos atodangos. Profesoriaus Mečislovo Jučo 90-mečio jubiliejui skirtas mokslinių straipsnių rinkinys*, redigerat av V. Dolinskas, R. Petrauskas, E. Rimša, Vilnius 2016, s. 175–205 [Festschrift för Mečislovas Jučas].

- Ekdahl S., *Aufmarsch und Aufstellung der Heere bei Tannenberg/Grunwald (1410). Eine kritische Analyse*, i: *Tradycje kulturowe i historyczne ziem pruskich. Krajobraz grunwaldzki w dziejach polsko-krzyżackich i polsko-niemieckich na przestrzeni wieków. Wokół mitów i rzeczywistości*, redigerat av J. Gancewski, Olsztyn 2009 (= Biblioteka „Mrągowskich Studiów Humanistycznych”, Historia, nr 1), s. 31–103 samt tre lösa kartor.
- Ekdahl S., *Battlefield Archaeology at Grunwald (Tannenberg, Žalgiris). A Polish-Scandinavian Research Project during the period 2014–2017*, i: *Przegląd Historyczny*, Tom CIX, 2018, Zesz. 2, s. 239–266.
- Ekdahl S., *Battlefield Archaeology at Tannenberg (Grunwald, Žalgiris): Physical Remains of the Defeat of the Teutonic Order in Prussia in 1410*, i: *The Art of Siege Warfare and Military Architecture from the Classical World to the Middle Ages. An International Conference for the Study of Poliorcetics, Military Historiography and the Archaeology of Battlefields*, Abstract Book, Haifa, February 20–25, 2017, s. 30.
- Ekdahl S., *Das Institut Polsko-Skandynawski in Kopenhagen (IPS). Ein Überblick*, i: *Zapiski Historyczne* LXXXII, 2017: 2, s. 194–199 (380–385), <http://dx.doi.org/10.15762/ZH.2017.27>.
- Ekdahl S., *Die Schlacht bei Tannenberg 1410. Quellenkritische Untersuchungen*, Bd. 1: *Einführung und Quellenlage*, Berlin 1982 (= Berliner Historische Studien 8, Einzelstudien I).
- Ekdahl S., *Do dyrekcji Muzeum Bitwy pod Grunwaldem*, in: *Mówią Wieki* 2017: 9 (september), s. 71.
- Ekdahl S., *Grunwald 1410. Studia nad tradycją i źródłami*, översättning M. Dorna, Kraków 2010.
- Ekdahl S., *Heliga Birgitta, slaget vid Tannenberg och grundandet av klostret "Triumphus Mariae" i Lublin*, i: *Skandinavien och Polen. Möten, relationer och ömsesidig påverkan*, red. Barbara Törnquist-Plewa, Lund 2007 (= Slavica Lundensia 23), s. 1–24.
- Ekdahl S., *Lecture "Modern Battlefield Archaeology at Grunwald"*. 24.04.2017 [Inbjudan av Muzeum Historii Polski och Institut Historii vid Warszawas universitet].
- Ekdahl S., *Ordenshärens och den polsk-litauiska härens marsch under dagarna före slaget vid Tannenberg 1410. Problemen rörande uppställningen på slagfältet samt dettas belägenhet och utseende*. Uppsats för Historiska seminariet vid Göteborgs universitet den 10 maj 1965 (otryckt).
- Ekdahl S., *Pobojowisko grunwaldzkie i okolica w XV i XVI stuleciu*, i: *Studia Grunwaldzkie* 3, Olsztyn 1994 (= Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie 136), s. 61–118.

- Ekdahl S., *Quellenaussagen über die Taktik in der Tannenbergschlacht*, i: *Tannenberg-Grunwald-Žalgiris 1410: Krieg und Frieden im späten Mittelalter*, redigerat av W. Paravicini, R. Petrauskas, G. Vercamer, Wiesbaden 2012 (= Deutsches Historisches Institut Warschau. Quellen und Studien 26), s. 285–305.
- Ekdahl S., *Speech during the press conference in Pałac Pacółtowo, Gierzwald, on 11.09.2016*, i: *Sprawozdanie Instytutu Polsko-Skandynawskiego 2015/2016 – Beretning af Polsk-Skandinavisk Forskningsinstitut 2015/2016*, Kopenhaga 2016, s. 25–27.
- Ekdahl S., *Speech during the press conference in the Museum of the Battle of Grunwald on 15.8.2015*, in: *Sprawozdanie Instytutu Polsko-Skandynawskiego 2014/2015 – Beretning af Polsk-Skandinavisk Forskningsinstitut 2014/2015*, Kopenhaga 2015, s. 27–29.
- Ekdahl S., *St Birgitta of Sweden, the Battle of Tannenberg (Grunwald) and the Foundation of the Monastery “Triumphus Mariae” in Lublin*, i: *Między Śląskim a Wiedniem. Księga Jubileuszowa z okazji 60. urodzin prof. dr hab. Krzysztofa A. Kuczyńskiego*, redigerat av A. Kozłowski, M. Znyk, Płock 2008, s. 287–301.
- Ekdahl S., Św. Brygida Szwedzka, bitwa pod Grunwaldem i założenie Klasztoru „*Triumphus Mariae*” w Lublinie, i: *Studia Archiwalne III*, redigerat av P. Dymmel, Lublin 2010 (utg. 2015), s. 9–24.
- Ekdahl S., *Współczesne badania archeologiczne pola bitwy pod Grunwaldem*, i: *Mówią Wieki 2017: 7 (juli)*, s. 24–27.
- Ekdahl, Sven, *Probleme und Perspektiven der Grunwaldforschung*, i: *Conflictus magnus apud Grunwald 1410. Między historią a tradycją. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej „Grunwald-Tannenberg-Žalgiris”, zorganizowanej 20–24 września 2010 r. w Malborku i Krakowie*, redigerat av K. Ożóg, J. Trupinda, Malbork 2013, s. 81–89.
- Gouguenheim S., *Tannenberg. 15 juillet 1410*, Paris 2012.
- Herbst S., *Uwagi o bitwie grunwaldzkiej. Potrzeba nowej hipotezy*, i: *Komunikaty Mazursko-Warmińskie, Olsztyn 1958, Nr. 3*, s. 193–196.
- Jacobsen K., *Rapport. Arkeologisk feltarbejd i 2011, 2012 og 2013. Slagene pa Re prosjektet*, Re kommune 2013. Jfr. www.slagenepare.com/.
- Janicki M.A., *O pewnych dogmatach i kontrowersjach historiografii grunwaldzkiej. Miejsce postoju Władysława Jagiełły przed bitwą pod Grunwaldem a miejsce obozowania po niej w świetle „Cronica conflictus” i „Annales” Jana Długosza*, i: *Średniowiecze Polskie i Powszechnie, IV*, 2014, s. 202–256.
- Knox R., Intervju för Daily Telegraph 2009. – Se “Internetartiklar” (nedan).

- Kuczyński S.M., *Wielka wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409–1411*, första uppl. Warszawa 1955, 5 uppl. Warszawa 1987.
- Kwiatkowski K., *Memoria continenter historiam denotat. Bitwa pod Grunwaldem/Tannenbergiem/Żalgirisem 1410 w najnowszych badaniach*, Toruń 2015 (= Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Rocznik 95, zeszyt 1).
- Miksa E., *Inwentarz znalezisk, 2016 R., pozwolenie WKZ w Olsztynie nr 293/2016 z dnia 08.06.2016 r.*, i: Nowe Studia Grunwaldzkie III, Stębark 2017, s. 65–82.
- N.N. (Daily Mail Reporter), *Is this the field where Richard III lost his kingdom for a horse? Real location of Battle of Bosworth finally revealed after 500 years*. Daily Mail, 20.02.2010. – Se “Internetartiklar” (nedan).
- N.N., *Massengräber aus der Schlacht bei Tannenberg gefunden?*, i: Archäologie in Deutschland, 2017, Heft 4, s. 73–74.
- Nadolski A., *Grunwald 1410*, Warszawa 1993 (och senare upplagor).
- Nadolski A., *Grunwald. Problemy wybrane*, Olsztyn 1990 (= Rozprawy i materiały ośrodka badań naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego 115). – En andra upplaga utg. av Tadeusz Poklewski-Kozieł och Maria Żemigła, Łódź 2010.
- Nowakowski P.A., *Sprawozdanie z badań archeologicznych prowadzonych na terenie Pól Grunwaldu w dniach 14–24.09.2014 r.*, i: Nowe Studia Grunwaldzkie I, Stębark 2015, s. 79–87.
- Nowakowski P.A., *Sprawozdanie z badań archeologicznych prowadzonych na terenie Pól Grunwaldu w dniach 11–17.09.2016 r.*, i: Nowe Studia Grunwaldzkie III, Stębark 2017, s. 39–63.
- Nowakowski, Piotr A., *Sprawozdanie z badań archeologicznych prowadzonych na terenie Pól Grunwaldu w dniach 15–22.08.2015 r.*, i: Nowe Studia Grunwaldzkie II, Stębark 2016, s. 113–139.
- Odoj R., *Archäologische Forschungen auf dem Schlachtfeld von Grunwald/Tannenberg (1410)*, i: Fasciculi Archaeologiae Historicae, Fasciculus XXVII: *Weaponry as a Mirror of the Epoch*, Łódź 2014, s. 57–72.
- Porowska A., *Grunwald musi żyć nie tylko latem!*, i: Gazeta Olsztyńska, 26.09.2017, s. 5.
- Seewald B., *Der wahre Ort der Riesenschlacht*, <https://www.welt.de/179018906>.
- Seewald B., *Die Schlacht der 40.000 Krieger*, i: Welt am Sonntag, Nr. 25, 24. Juni 2018, Leben & Wissen, s. 18–19.
- Sutherland T., *Archaeological Metal Detector Survey on the Acknowledged Site of the Battle of Agincourt (AD 1415)*, Azincourt Pas de Calais France, 2002, online 2002, updated 2015.
- Sutherland T., *The Battle of Agincourt: An alternative Location?*, i: Journal of Conflict Archaeology 1, 2006, s. 245–265.

Turnbull S., Tannenberg 1410. *Disaster for the Teutonic Knights*, Oxford 2003 (6th impression 2008, digital print on demand 2010).

Voigt J., *Geschichte Preußens* VII, Königsberg 1836 (även reprint Hildesheim 1968).

Williams D.Th., *The Battle of Bosworth, 22 August 1485*, Leicester 1973.

Internetartiklar

Battle of Bosworth Field, https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Bosworth_Field.

Homepage of Battlefield Heritage, www.bosworthbattlefield.org.uk.

University of Huddersfield. Glenn Foard. Profile, <https://research.hud.ac.uk/ourstaff/profile/index.php?staffid=850>.

„Is this the Field where Richard III lost his kingdom for a horse? Real location of Battle of Bosworth finally revealed after 500 years”, <https://www.pinterest.co.uk/pin/234961305535360185> (From Daily Mail).

Flera internetartiklar om och av Richard Knox, Heritage Development Manager for Leicestershire County Council. Se: Richard Knox, Bosworth.

ARCHEOLOGIA POLA WALKI W GRUNWALDZIE. POLSKO-SKANDYNAWSKI PROJEKT BADAWCZY 2014–2017

Słowa kluczowe: archeologia pola bitewnego, Grunwald (Grünfelde), polsko-skandynawski badawczy projekt

Abstrakt

W artykule opisano poszukiwania, które przeprowadzono w latach 2014–2017 na polu bitwy pod Grunwaldem / Tennenbergiem / Žalgirisem (1410) za pomocą wykrywaczy metalu. W lutym 2014 roku in Odense w Danii podpisano umowę na wspólne przedsięwzięcie pomiędzy Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku i Duńskim Towarzystwem Archeologicznym *Harja*. Zgodnie z tą umową *Harja* miała dostarczyć główną partię wykrywaczy metalu, które miały za zadanie zeskanować obszar wyznaczony przez Muzeum. Zasadniczym celem przedsięwzięcia było zlokalizowanie obszaru określonego jako *Dolina Wielkiego Strumienia* na południe i wschód od wioski Stębark, która według Andrzeja Nadolskiego (1921–1993), polskiego archeologa i historyka, była uważana za najważniejsze miejsce bitwy pod Grunwaldem w 1410 roku; to tam zjednoczone siły

polsko-litewskie starły się z Zakonem Krzyżackim. We wskazanym miejscu nie znaleziono jednak żadnych śladów pola bitwy.

Przez następne 3 lata poszukiwania rozszerzano na inne obszary na południe i wschód od wioski Grunwald, tym razem ze znakomitym wynikiem. Obecnie nie ma wątpliwości, że główna bitwa odbyła się w obszarze położonym około 2–3 km na zachód od wspomnianej *Doliny Wielkiego Strumienia*. Zatem przez 180 lat historycy i archeolodzy wyznawali błędną teorię na temat dróg przemarszu wojsk i formowania się szyków bojowych; autorem tej błędnej teorii z 1836 roku był pruski historyk Johannes Voigt. Artykuł zawiera opis realizacji tego międzynarodowego przedsięwzięcia oraz opisuje jego wyniki.